Criminaliteit onder personen met een niet-westerse migratieachtergrond

Dr. Edwin Kruisbergen, Ministerie van Justitie en Veiligheid / DGPenV

April 2021

In Nederland wordt al een geruime periode onderzoek gedaan naar criminaliteit onder verschillende herkomstgroeperingen. Hieronder geef ik een beknopte synthese van een aantal meer recente studies. In de bijlage staan de volledige bibliografische gegevens van de gebruikte publicaties, een korte toelichting, alsmede, voor een deel van de gebruikte bronnen, puntsgewijs de belangrijkste uitkomsten.

De (jeugd)criminaliteit is laatste jaren (grofweg de laatste vijftien jaar) sterk gedaald. Dat blijkt uit formele registraties van criminaliteit, maar de daling komt terug in zelfrapportagegegevens en slachtofferenquêtes. De daling van de geregistreerde criminaliteit doet zich voor onder alle herkomstgroeperingen (Meijer e.a., 2020; Van der Laan & Beerthuizen, 2018; De Waard e.a., 2017; Berghuis & De Waard, 2017; Jennissen, R. (2017). Het absolute niveau van geregistreerde criminaliteit daalt dus zowel onder mensen met als onder mensen zonder migratieachtergrond. Kijken we naar het relatieve niveau van criminaliteit onder verschillende herkomstgroeperingen, dan zie we dat personen met een niet-westerse migratieachtergrond zijn oververtegenwoordigd in de criminaliteitscijfers (Boon e.a., 2018; CBS, 2020; Huijnk & Andriessen, 2016; Jennissen, 2017). Personen met een niet-westerse migratieachtergrond zijn overigens behalve vaker verdachte ook vaker slachtoffer van criminaliteit (Huijnk & Andriessen, 2016).
De oververtegenwoordiging van niet-westerse herkomstgroeperingen in de criminaliteitscijfers wordt kleiner wanneer wordt gecorrigeerd voor achtergrondvariabelen als leeftijd, stedelijkheid van de woonomgeving, opleiding etc. Voor sommige groeperingen verdwijnt dan de oververtegenwoordiging, voor andere niet.
Binnen de vier 'klassieke' migrantengroeperingen (Surinamers, Turken, Marokkanen, Antillianen) zijn met name personen met een Marokkaanse en Antilliaanse migratie-achtergrond oververtegenwoordigd in de geregistreerde criminaliteit (CBS, 2020; Huijnk & Andriessen, 2016; Jennissen, 2017).

Migrantengroeperingen die oorspronkelijk op een aantal sociaaleconomische kenmerken een vergelijkbare uitgangspositie hadden (taalbeheersing, opleiding, inkomen), zoals Turkse en Marokkaanse migranten, kunnen toch sterk verschillende criminaliteitscijfers laten zien (Jennissen, 2017).

Verder is opvallend dat de mate van oververtegenwoordiging van de personen met een niet-westerse migratieachtergrond in het algemeen toeneemt in latere fases van de strafrechtketen. Zo is de oververtegenwoordiging van personen met een niet-westerse migratieachtergrond binnen de populatie van gedetineerden veel groter dan die oververtegenwoordiging binnen de populatie verdachten (CBS).
In samenhang hiermee blijkt tevens dat jongeren met een niet-westerse herkomst die verdacht worden van een misdrijf minder vaak een Halt-afdoening krijgen dan autochtone jongeren (Boon e.a., 2018).

Publicaties over criminaliteit onder verschillende herkomstgroeperingen zijn overwegend gebaseerd op registerdata, dat wil zeggen gegevens zoals die zijn vastgelegd door organisaties uit de strafrechtketen, met name de politie. Een ander type informatiebron bestaat uit zogenoemde zelfrapportagegegevens, waarbij aan mensen zelf wordt gevraagd of zij betrokken zijn geweest bij een misdrijf. Onderzoek dat van die zelfrapportagegegevens gebruikmaakt laat, wanneer wordt gecontroleerd voor onder meer sociaaleconomische achtergrondkenmerken en gepercipieerde discriminatie, (vaak) geen oververtegenwoordiging (of zelfs ondervertegenwoordiging) van in dit geval Turken en Marokkanen zien (Unnever, 2019; Leerkes e.a., 2018).
Een wezenlijke en bekende zwakte van registerdata is dat die alleen in beeld brengen waar de politie aandacht voor heeft. Is die aandacht selectief, bijvoorbeeld omdat bepaalde delicten of bepaalde dadergroeperingen eerder in het vizier komen, dan wordt die selectiviteit in de gegevens weerspiegeld. Zelfrapportagegegevens kennen ook essentiële tekortkomingen, die vooral samenhangen met het feit dat een onderzoeker afhankelijk is van de bereidwilligheid van een respondent om mee te werken aan onderzoek en om daarin naar waarheid te antwoorden. Ook die respons kan ongelijk zijn verdeeld naar bijvoorbeeld type delict of herkomstgroepering.

Gebruikte bronnen

Berghuis, A.C., & Waard, J. de (2017). Verdampende jeugdcriminaliteit. Verklaringen van de internationale daling. *Justitiële verkenningen*, 43/1, 10-27.

Blom, M., & Jennissen, R. (2014). The involvement of different ethnic groups in various types of crime in the Netherlands. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 20, 51–72.

Boon, A., Dorp, M. van, & Boer, S. de (2018). Oververtegenwoordiging van jongeren met een migratieachtergrond in de strafrechtketen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 60/3: 268-288.

CBS (2020). *Jaarrapport Integratie 2020*. Den Haag: CBS.

https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2019/10/migratieachtergrond-van-personen-in-de-strafrechtketen

Huijnk, W. en Andriessen, I. (red.). (2016). *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Jennissen, R. (2017). Trends in de overrepresentatie van jongens en jongemannen met een Marokkaanse achtergrond in de verdachtenstatistiek. *Justitiële verkenningen*, 43/1, 50-70.

Laan, A.M. van der, & Beerthuizen, M.G.C.J. (red.) (2018). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2017. Ontwikkelingen in de geregistreerde jeugdcriminaliteit in de jaren 2000 tot 2017*. Den Haag: WODC.

Leerkes, A., Martinez, R., & Groeneveld, P. (2018). Minority paradoxes: Ethnic differences in self-reported offending and official crime statistics. *British Journal of Criminology*, 59/1: 166-187.

Meijer, R.F., Braak, S.W. van den, & Choenni, R. (2020). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2019. Ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: WODC.

Unnever, J.D. (2019). *Ethnicity and Crime in the Netherlands. International Criminal Justice Review* 2019, 29/2, 187-204.

Waard, J. de, Laan, A. van der, & Scheepmaker, M. (2017). Inleiding. *Justitiële verkenningen*, 43/1, 5-9.

Bijlage – samenvatting van gebruikte bronnen

Korte toelichting

De gebruikte literatuur is natuurlijk niet compleet. De empirische uitkomsten lijken echter vrij robuust, dat wil zeggen, verschillende studies (ook studies die hierin niet zijn verwerkt) laten op hele grote lijnen hetzelfde zien, althans voor zover die studies gebruikmaken van hetzelfde type bronnen.

Wat nog grotendeels ontbreekt zijn inzichten ten aanzien van nieuwe migrantengroeperingen (die zijn er overigens wel).

Vanaf de volgende pagina worden de belangrijkste uitkomsten van een aantal van de gebruikte bronnen weergegeven. Het gaat daarbij niet om standpunten van de opsteller van deze synthese; het gaat alleen om een weergave van de bevindingen uit de desbetreffende bronnen.

- Meijer, R.F., Braak, S.W. van den, & Choenni, R. (2020). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2019. Ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: WODC.

  - Tussen 2009 en 2019 is de totale geregistreerde criminaliteit sterk gedaald (-35%; p. 53). Een daling zie je in die periode binnen de meeste categorieën van misdrijven.

- Laan, A.M. van der, & Beerthuizen, M.G.C.J. (red.) (2018). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2017. Ontwikkelingen in de geregistreerde jeugdcriminaliteit in de jaren 2000 tot 2017*. Den Haag: WODC.

  - Sinds 2007 daalt in Nederland de jeugdcriminaliteit. Deze daling betreft zowel de door politie en justitie geregistreerde criminaliteit, als door jongeren zelf gerapporteerde delinquentie (p. 8).
  - De daling in de geregistreerde jeugdcriminaliteit in Nederland sluit aan bij de internationaal gesignaleerde dalende trends in de criminaliteit, waarbij wel wordt gesignaleerd dat de daling in Nederland sterker lijkt te zijn dan in andere landen (p. 8).
  - De daling in het aantal minderjarige verdachten in de periode 2012 tot 2017 treedt op bij alle in figuur 2.5a onderscheiden migratieachtergronden (Marokkaans, Surinaams, Turks, Antilliaans, overig niet-westers, westers). Procentueel de sterkste daling vanaf 2012 vindt plaats onder minderjarigen van Marokkaanse herkomst (37%), op de voet gevolgd door minderjarigen met een westerse migratieachtergrond (36%) en jongeren met een Nederlandse achtergrond (35%) (p. 26). Ook bij 18-23-jarigen zien we deze universele dalende trend (p. 27).

- Huijnk, W. en Andriessen, I. (red.). (2016). *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

  - Niet-westerse migranten zijn (sterk) oververtegenwoordigd in de verdachtencijfers.
  - De volgorde van de migrantengroepen is wat dit betreft over de jaren heen stabiel. Antilliaanse en Marokkaanse Nederlanders zijn voor alle afzonderlijke jaren heen het vaakste verdacht, overig niet-westerse en Turkse Nederlanders het minst.
  - De zogenoemde age-crime-curve loopt voor Marokkaanse en Antilliaanse mannen anders en Antilliaanse vrouwen vallen op. Bij mannen van Antilliaanse en vooral Marokkaanse herkomst is er een hevige piek in criminaliteit tussen het 15e en 25e levensjaar. Maar liefst 15,3% van de jongvolwassen (18-24 jaar) mannen van Marokkaanse herkomst is in 2014 verdacht geweest van een misdrijf. Op hogere leeftijd neemt het verdachtencijfer onder deze groep snel af. Bij Antilliaanse Nederlanders houdt de criminaliteit tot op hogere leeftijd aan, en zijn vrouwen relatief vaak verdachte.
  - Niet-westerse migranten zijn behalve vaker verdachte ook vaker slachtoffer van criminaliteit.
  - Ruim twee derde van het verschil in verdachtenpercentage tussen autochtone Nederlanders en de totale groep niet-westerse migranten kan worden verklaard door verschillen in achtergrondkenmerken. Bij Turkse Nederlanders is min of meer sprake van evenredigheid. Voor de overig niet-westerse migranten geldt zelfs dat zij, wanneer rekening wordt gehouden met verschillen in achtergrondkenmerken, ten opzichte van autochtone Nederlanders ondervertegenwoordigd zijn in de criminaliteit. Evenredigheid is bij de Antilliaans-Nederlandse groep het verst weg.
  - Met name de 'sociale categorie' (vooral het al dan niet hebben van een bijstandsuitkering), het inkomen en de leeftijd dragen bij aan verschillen in criminaliteit tussen autochtone Nederlanders en niet-westerse migranten. De buurt waarin men woont, verklaart de verschillen in verdachtencijfers nauwelijks.
  - Evenredigheid is voor de tweede generatie en jongeren (12-24) beduidend minder dichtbij dan voor de eerste generatie.

- Boon, A., Dorp, M. van, & Boer, S. de (2018). Oververtegenwoordiging van jongeren met een migratieachtergrond in de strafrechtketen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 60/3: 268-288.

  - Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond worden vaker als verdachte geregistreerd, vaker als verdachte aangehouden (afgezet tegen alle verdachten) en van aangehouden verdachten komen zij vaker in een jeugdgevangenis (JJI). Vooral de oververtegenwoordiging van jongeren met een Marokkaanse of Antilliaanse migratieachtergrond is groot. Wanneer als verdachte geregistreerd, hebben jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond juist een lagere kans op een Halt-afdoening.
  - Jongeren met een migratieachtergrond komen dus minder vaak in aanmerking voor een Halt-afdoening. Omdat Halt-afdoeningen aan voorwaarden gebonden zijn op basis van de strafbare feiten en het schadebedrag, kan dit het gevolg zijn van de aard en de ernst van hun delicten. Maar ook cultureel bepaalde terughoudendheid om schuld te bekennen kan een rol spelen.
  - De auteurs wijzen verder op studies waaruit zou blijken dat jongeren met een migratieachtergrond een zwaarder strafadvies krijgen (Komen, 2005) en minder vaak in een behandelsetting terechtkomen (Vreugdenhil e.a., 2004).
  - Ook halen zij studies aan die zouden wijzen op etnisch profileren door de Nederlandse politie (Cankaya, 2012; Eijkman, 2010; Lamers, 2015; Landman & Kleijer-Kool, 2016).
  - Dat er genuanceerd naar de rol die culturele achtergrond speelt, moet worden gekeken, kan worden afgeleid uit een vergelijking tussen minderheidsgroepen met een vergelijkbare achtergrond.

- CBS (2020). *Jaarrapport 2020*. Den Haag: CBS.
  - Wat betreft geregistreerde verdachten geldt dat mensen met een Antilliaanse of Somalische achtergrond relatief het vaakst in de desbetreffende registraties voorkomen (hoofdstuk 4).
  - In hoofdstuk 8 wordt ingezoomd op veroordeelde jongvolwassenen en wordt onderzocht in hoeverre de oververtegenwoordiging van jongvolwassenen (specifiek 18- tot 22-jarigen) met een migratieachtergrond kan worden verklaard door verschillen in achtergrondkenmerken die golden ten tijde van de jeugd. Specifiek voor dit onderzoek is hierbij dus gebruik gemaakt van cijfers op gebied van daadwerkelijke veroordelingen. Aangezien jongvolwassenen met een tweede generatie migratieachtergrond net als jongvolwassenen met een Nederlandse achtergrond zijn geboren en opgroeien in Nederland, is de vergelijking beperkt tot de tweede generatie. Methode, onderzoeksgegevens: alleen veroordelingen / schuldigverklaringen door rechter/OM; alleen 18/22-jarigen; alleen tweede-generatie; regressie- en decompositie-analyse met gezinsstructuur, crimineel verleden ouders, materiële welvaart en participatie ouders, individuele ontwikkeling en woonkenmerken als onafhankelijke variabelen.
  - De uitkomsten wijzen erop dat de oververtegenwoordiging van jongvolwassenen uit verschillende niet-westerse herkomstgroeperingen voor het grootste deel wordt veroorzaakt door factoren als opleidingsniveau, huishoudensinkomen en opgroeien in een eenoudergezin. Uitzondering zijn jongvolwassen mannen met een tweede generatie Marokkaanse migratieachtergrond. Ook bij deze groep zien we dat de oververtegenwoordiging afneemt wanneer met achtergrondkenmerken rekening wordt gehouden, maar een aanzienlijk deel van het verschil in de kans op een veroordeling blijft onverklaard.
  - Wanneer we naar de recidive kijken, zien we soortgelijke uitkomsten. Dat wil zeggen dat de voor achtergrondkenmerken gecorrigeerde mate van recidive alleen bij Marokkaanse jongvolwassenen (tweede generatie, 18/22 jaar) flink afwijkt van die van autochtone jongvolwassenen.
  - In de criminologische literatuur worden volgens de auteurs verschillende verklaringen gegeven die kunnen leiden tot verschillen in betrokkenheid bij criminaliteit: (1) gezins- en ouderlijke structuur, (2) crimineel verleden van de ouders, (3) sociaaleconomische positie, (4) individuele verschillen en (5) buurtkenmerken. Specifiek voor jongeren met een migratieachtergrond wordt ‘culturele dissonantie’ vaak genoemd in relatie tot probleem- of zelfs crimineel gedrag.

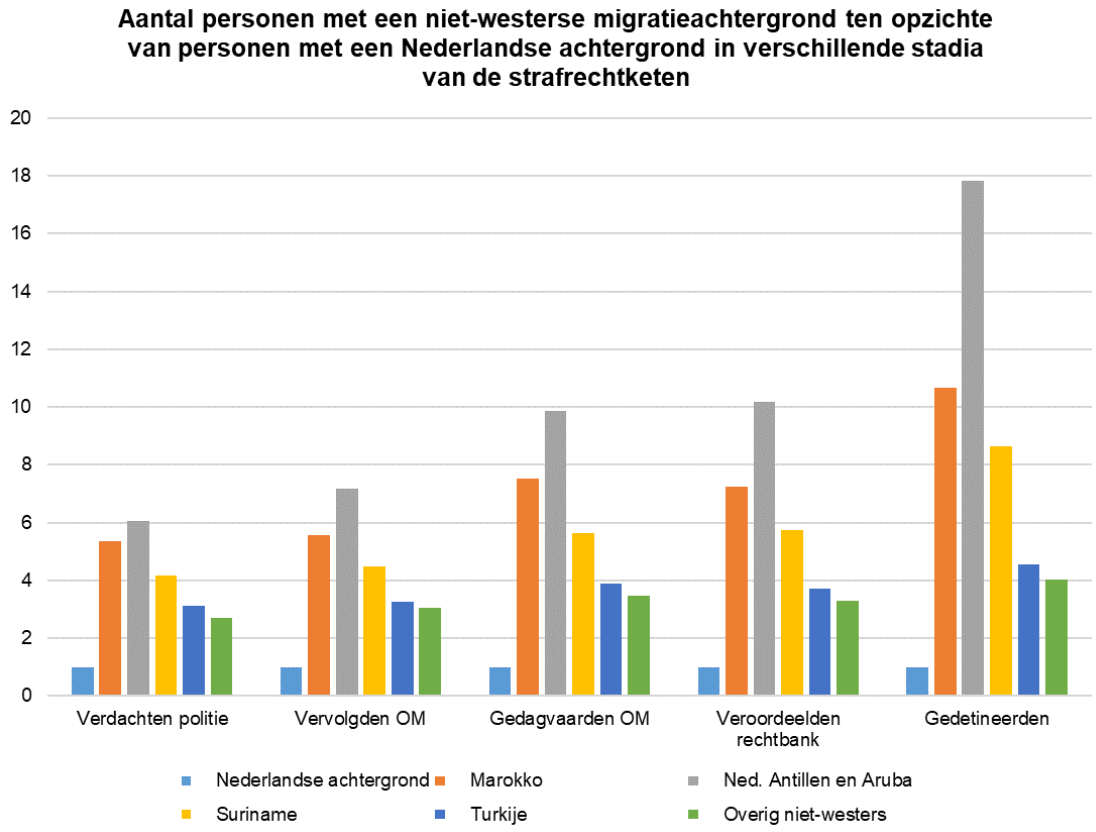
- Jennissen, R. (2017). Trends in de overrepresentatie van jongens en jongemannen met een Marokkaanse achtergrond in de verdachtenstatistiek. *Justitiële verkenningen*, 43/1, 50-70.

  - Het aantal verdachten is gedaald, onder alle groepen. Maar onder Marokkaanse jongeren daalt die minder snel (2005-2014). Marokkaanse jongemannen zijn vaker verdachte dan (autochtone en) Turkse jongemannen, terwijl Turkse jongeman een vergelijkbare achtergrond hebben (hun ouders zijn met een vergelijkbare, relatief slechte sociaal-economische positie, en met een grote afstand tot de Nederlandse samenleving, als gastarbeider naar Nederland gekomen).
  - Oververtegenwoordiging van Marokkanen in de criminaliteitsstatistiek doet zich vooral voor bij jonge mannen. De criminaliteit onder mannelijke Marokkaanse tieners en begintwintigers is namelijk, zowel als deze wordt afgezet tegen de criminaliteit onder leeftijdsgenoten van andere herkomstgroepen als tegen die onder de overige Marokkanen, zeer hoog. Hier staat tegenover dat de criminaliteit onder Marokkaanse twintigers en dertigers erg snel daalt. Daarmee verdwijnt ook de overrepresentatie in de criminaliteitscijfers ten opzichte van personen met een Nederlandse achtergrond voor een deel. Na verloop van tijd lijkt het dus met veel van de Marokkaanse probleemjongeren wel weer goed te komen. Auteur verwijst hierbij naar eigen, eerder werk (Jennissen, 2009).
  - Vooral bij straatroof is oververtegenwoordiging zeer groot, veel groter ook dan bij andere vermogensmisdrijven en bij geweldsmisdrijven en bij delicten op het terrein van vandalisme/openbare orde.
  - Bij correctie voor verschillen in leeftijd, stedelijkheid, al dan niet uitwonend zijn, uitkeringsafhankelijkheid van de ouders, en het huishoudinkomen wordt de oververtegenwoordiging minder, maar blijft deze wel bestaan.

- Leerkes, A., Martinez, R., & Groeneveld, P. (2018). Minority paradoxes: Ethnic differences in self-reported offending and official crime statistics. *British Journal of Criminology*, 59/1: 166-187.

  - Auteurs stellen vast dat meeste studies naar criminaliteit onder verschillende herkomstgroeperingen zijn gebaseerd op registerdata, dat wil zeggen cijfers afkomstig uit registraties van organisaties uit de strafrechtketen. Leerkes e.a. vinden dit problematisch omdat deze registraties niet noodzakelijkerwijs een correct beeld geven van de daadwerkelijke verschillen in crimineel gedrag tussen herkomstgroeperingen. Verschillen in geregistreerde criminaliteit tussen herkomstgroeperingen kunnen ook het gevolg zijn van verschillen in kansen om opgemerkt, opgespoord en/of vervolgd te worden.
  - Auteurs gebruiken daarom een survey waarin aan personen wordt gevraagd of zij de laatste twaalf maanden betrokken zijn geweest bij verschillende soorten van crimineel gedrag. In hun analyses nemen de auteurs verder onder meer mee: sociaaleconomische achtergrond, gepercipieerde discriminatie, buurtkenmerken, familiebanden en religiositeit. Ook legden ze de respondenten items voor die verband houden met gevoeligheid voor sociale wenselijkheid.
  - Drie herkomstgroeperingen staan centraal: autochtonen, Turken en Marokkanen.
  - De mate van zelfgerapporteerde criminaliteit komt voor Turken en Marokkanen, wanneer rekening wordt gehouden met verschillende andere variabelen, niet hoger of zelfs juist lager uit dan voor autochtonen.

- CBS: Oververtegenwoordiging van personen met niet-westerse migratieachtergrond t.o.v. personen met een Nederlandse achtergrond in verschillende schakels van de strafrechtketen (gemiddelde scores 2010-2017)

  - In de grafiek is voor vijf fases in de strafrechtketen de mate van oververtegenwoordiging te zien van niet-westerse migrantengroeperingen ten opzichte van mensen zonder migratieachtergrond.
  - Het gaat om de gemiddelde oververtegenwoordiging gemeten over acht jaren, 2010-2017.
  - Bij mensen zonder migratieachtergrond is de score steeds 1; die zijn ten opzichte van zichzelf natuurlijk niet oververtegenwoordigd. Voor alle andere afgebeelde groeperingen is in iedere fase in de strafrechtketen de score steeds hoger dan 1, wat betekent dat in iedere fase het percentage van een niet-westerse herkomstgroepering dat in het desbetreffende register staat geregistreerd, hoger is dan het percentage van personen zonder migratie-achtergrond dat daarin staat geregistreerd. Zo zien we voor personen met een achtergrond op de voormalige Nederlandse Antillen of Aruba een score van (afgerond) 6 in de fase van registratie als verdachte bij de politie. Dat betekent dat over de jaren 2010 t/m 2017 het percentage Antillianen/Arubanen dat als verdachte staat geregistreerd zes keer hoger is dan het percentage mensen zonder migratieachtergrond dat als verdachte staat geregistreerd.
  - Zoals gezegd zijn alle vijf afgebeelde niet-westerse herkomstgroeperingen in iedere fase van de strafrechtketen oververtegenwoordigd. Die oververtegenwoordiging laat in iedere fase dezelfde ordening zien (van hoogste naar laagste oververtegenwoordiging): Antilianen/Arubanen, Marokkanen, Surinamers, Turken, overig niet-westers.
  - Over het algemeen geldt voor iedere groepering dat de mate van oververtegenwoordiging toeneemt in latere fases van de strafrechtketen. Dit is te zien doordat voor iedere groepering (behalve voor autochtonen natuurlijk) het staafje groter wordt in de volgende fase van de strafrechtketen. De uitzondering hierop is de fase van veroordeling bij de rechtbank. In die fase geldt dat de score vaak gelijk is aan of iets lager is dan de score in de voorafgaande fase (gedagvaarden OM).